

PAPP MÁTÉ

Tóth László:
Wittgenstein szóvivője

Gondolat, 2018

PAPP MÁTÉ (1987) Kecskemét

„Csak ébredésem borzongása ez” – hangzik el Ádám mondata Madách *Az ember tragédiájának* második színében. Az Édenből való kiűzetés utáni – eszmélet és kétségbeesés közti – létállapotot tükrözi Tóth László szintén Ádám elnevezésű, időről időre megszólaltatott univerzális, bár köznapias környezetű lírai alanya (és egyben alteregója), aki mindenekelőtt a teremtett, avagy adatott világ dolgainak első megnevezőjeként van jelen; olyan nyelvalkotóként, aki önmagán túl szóra bírja az immáron szavakkal le- vagy elfedett valóság kimondhatatlan szféráját is, amely a *Tragédia* megszemélyesített isteni és tagadó szellemeivel ellentétben a *szóközi tér* ürességével, csenddel felel. A régi és új verseket tartalmazó kötet *A nyelv előtt* című szerzői előszava erre a válasznélküliségre, kitöltetlenségre reflektál, kissé körülményeskedő módon ugyan, mégis leleményesen irányítva rá a figyelmet saját poétikai potenciáljaira: „...az alkotás: alakítás, a határok kijelölése – egyfelől, ám a körülhatárolt játéktéren belüli végtelen mozgásba hozása is egyúttal”. A Tóth László-féle költészeti felfogás tehát meghatározó nyelvfilozófiai háttérrel rendelkezik, mindenekelőtt a wittgensteini traktátusok már-már költői megközelítésmódját, kifejezésrendszerét jelölve ki irányadónak. Bár mintha „Wittgenstein szóvivője” ez esetben másképpen artikulálna bizonyos részleteket.

Amiről nem lehet hallgatni, arról beszélni kell? – tehetnénk fel a kérdést a mond(hat)atlant körülíróval együtt, aki lépten-nyomon talpalatnyi területet tapos ki magának a mindennapi élet reáliáinak talaján, hogy aztán onnan rugaszkodjon el az *összekapaszkodó szavak közti tágasságba*, ami mégiscsak telített térnek bizonyul. Persze csak egy ideig, aztán „(m)inden, amit eddig írtál, abbahagy, / visszaolvas téged, / értelmez. / Aztán elfordulnak tőled a szövegeid” (*A bársony eget*). Tóth László verseit újra meg újra visszaolvasva tanúi lehetünk annak az örökkön forg(and)ó alkotói folyamatnak, amely intenciója szerint egy pillanatig sem hagyja pihenni a nyelv óhatatlanul meg-megakadó gépezetét, sajátos permutációban szelektálva a költészet leképezett valóságelemeit. Utóbbiak a fentebb említett metapoétikai-nyelvfilozófiai szálon kívül megannyi más kontextusban is helyet kapnak, hol abszurd – mindinkább az Örkeny-

féle groteszk egypercesek „minimitoszait” idéző – jelenségek megragadásával (*Kis legendák a tojásról, Az abszolút sírásó saját temetésére készül, Kisdéd érkezők a mozgólépcső-kalauz életéből*), hol az élet úgynevezett prózai oldalának széljegyzetelésével, hol pedig olyan nagyon is „bevett” irodalmi témák feldobásával, mint az öregedés, az elmúlás, a boldogság vagy az emlékezés – mintha csak úgy, mellékesen... miközben a mindvégig érezhető ironikus, helyenként kedélyes hangvétel mögött igen fajsúlyos tartalmak, valamint mélyen megélt személyes történetek lapanganak (többek között a *Virág helyett* ciklus darabjaiban), amelyekből kiindulva végső soron mindig ugyanoda lyukadhat ki az olvasó: „Hogy itt vagyok már és még itt vagyok / S tanuskodom a napról, hogy ragyog.” Karinthy *Előszavát* nem csak a stílusbeli rokonság miatt érdemes idézni (lásd a *Beszélgetés a halottal* című vers „karinthyzmusát”), hanem a citált sorok világossága okán is, hiszen Tóth László versvilágában a Karinthyéhoz hasonló, egyszerű tanúságtétel megy végbe, jól követhetően, a stílusok és formák közötti ingázás ellenére kevésbé feszegetett költői keretek között, hivatkozás és fölösleges sallangok nélkül. „Az elemek bennünk összegabalyodnak, / születtünk igennek, nemnek, okozatnak, oknak. / Születtünk s vagyunk: megannyi árny és lábnyom – / lézengők a Rabindranath Tagore sétatyon” (*Lézengők*).

A mindennapi léten való átbucskázásról van tehát szó, amely a pusztá egzisztenciális tudatot toldja meg a jobb szó híján metafizikainak nevezhető érzékenységgel, és amely akár napi gyakorlatként is kezelhető a különösen „lézengő” mivoltú mindenkori költő(k) számára. „Úgy érzi magát, / mint cipőbe esett kavics. / Mint idegen anyag talp és talp között. / S tudja: minden hiába- / Valóság minden...” (*Autóbuszban*). A *talmi valóságok* elszenvetője azonban egyben átélője, részese, mondhatni, megajándékozottja is állandóan pulzáló, ritkán megnyugvó köztes létének, még olykor érzett hiábavalósága sem hagyhat kivetnivalót maga után. Mert a szerzőt minden bizonnyal legtöbbször jóleső borzongás keríti hatalmába az üres papír fölött, néha pedig arra eszmélhet, hogy óvatlanul átlukasztotta a lapokat, esetleg túlírt egy töredéket, terjengőssé tett, elsekélyesített részleteket, vagy éppen

sikerült megfelelő medret találnia egy gondolatfolyamnak, vagy egy hirtelen nyelvi leleménnyel átlendítenie a szövegszervezés holtpontján azt a valamit, amit nem lehet/szabad kikövetelni semmilyen művészileg megformált nyelvi konstrukciótól, kompilációtól sem. „Mert a verskezdethez nem mindig kerül oda a folytatás. / Csak póre mutatóujjként merednek üszkös romjai a magasba. / A maguk durvaságában; eltakarhatatlan anyagszerűségükben. / S mindez oly nyers valóságot *beszéltet*, / hogy az már a transzcendentális angyal-arcával tekint vissza ránk” (*A kép nyers*).

A kevésbé sikerült kísérletekkel (*Elégia a kihullott fogakhoz*) és alkalmi költeményekkel (*A Költészet Napja*) együtt is olyan egybefüggő poémaszerűséget sejtetnek a kötet ciklusai, amely a megidézett mesterek (Holan, Holub, Herbert, illetve a lengyel költészet számos más alakja) munkássága mentén koherens módon kapcsolódik a közép-európai irodalom megannyi vonulatához (az említett abszurdot érdemes kiemelten hangsúlyozni ismét), természetesen a magyar elődökkel és kortársakkal egyetemben (Arany Jánostól, Tandorin át Vörös Istvánig). A helyenként novellisztikus elemekkel dúszított (*Héjat az idő...*), szatirikus szentenciákkal oldott (*Kis regény, a végére illesztett mottóval*), esetleg egy-egy esszéisztikus kitétellet (*Kisdéd értekezés a budapesti lányokról és az esztétikai mércéről*) tovább bővített költői eszköztár pedig elősegíti azt a *valósággal történő képzeletjátékot*, amelynek alakváltozataiban a verseskönyv egyik mottójául szolgáló Wittgenstein-idézet *gondolkodásbeli hézagai* helyel-közzel kitöltődni látszanak. Érdekes módon elsősorban nem az intellektuális líra „logikai” mutatóványai vagy a koherens szerepjátékok miatt, hanem épp a versek befogadói/interpretációs hozzáférhe-

tősége, vagyis egyfajta közérthetősége révén (az olykor kimódolt formai megoldások, szertelen stílusbeli váltások és túlhajtott nyelvjátékok közegellenállása ellenére). De vajon hol húzódhat a fogalmak által körülkerített költői játéktér hatósugara? Miképpen alakítható a mozgásba hozott nyelvi működés eszméltető aktussá, reflexión túli revelációvá? Talán nem véletlen, hogy az Ádám-versek lehetnek ennek példái.

A jelek szerint a kimondás ugyancsak wittgensteini szélmalomharcával megbékélve, illetve a hallgatás folytonos kísértésének ellenére terebélyesedik Tóth László költészete (egyfajta „work in progress” programként értékeli ajánlásában Csehy Zoltán is költői munkásságát), olyan egymástól eltérő struktúrájú, mégis egybenyitható szövegtereket hozva létre, amelyekben Ádám is levetheti a *csend szakfanderét*. A hozzá kapcsolódó versekben mintha a *Tragédia* úrbeli színéből lépne ki, visszatérve elvágódásának magasabb köreiből. *Wittgenstein szóvivőjének* sincs más lehetősége, legelőször a hallgatással eltöltött hétköznapiak, az egyre fakuló emlékek, a polcon heverő könyvek, az asztalon heverő papírok elpergő valóságáról kell tanúskodnia, korántsem a megpihenés reményében, még álmait is hangos beszéddel kommentálva, a látzatvilág visszfényeire ébredve, a szavak elmálló, kavargó, világló anyagszerűségének angyal-arcával szemben. Saját istenképűségére döbbenve egy pillanatra.

„mintha egy kósza árny futna / a homályban sereglőkkel / leül a számára kimért idő / szirtjének szélén / egy szelíd mosolyt ken szét szakállán / két részre osztja a teret // nem szól csak néz ránk / valahonnan a nézésen túlról / s ez beszédesebb / minden szónál”

KONCZ TAMÁS (1982) Érd

KONCZ TAMÁS

Horváth Péter: Getnó – kivezetés a szépirodalomból

Noran Libro, 2018

Sziszüphosz igazi büntetését talán nem is a folyton visszaguruló szikla görgetése jelenti, hanem az, hogy maga akar vele folyton a csúcsra

jutni. A hegyoldalon lökdösött holt súly így valójában az elégedetlenség, az örök emberi hübrisz jelképe lesz – ez az, amit a legnehezebb elen-